

РОЗДІЛ 9

СТРУКТУРНА, ПРИКЛАДНА ТА МАТЕМАТИЧНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 81'42:343.98

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.44.1.40>

МЕТОДИ КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНОГО АНАЛІЗУ В ЛІНГВОКРИМІНАЛІСТИЦІ: ДОСЛІДЖЕННЯ ІМПЛІЦИТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

METHODS OF COMMUNICATIVE-PRAGMATIC ANALYSIS IN FORENSIC LINGUISTICS: THE STUDY OF IMPLICIT INFORMATION

Доценко О.Л.,

orcid.org/0000-0003-4607-0883

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Національного університету «Києво-Могилянська академія»

У статті досліджено теоретичні та прикладні засади застосування прагмалінгвістичних методів у судово-лінгвістичних семантико-текстуальних експертизах, актуальність яких суттєво зросла в умовах гібридної війни та активізації вербальних правопорушень проти держави Україна. Зауважено, що сучасна лінгвістична криміналістика потребує не лише опису мовних засобів протиправних висловлювань, а й системного аналізу їхнього комунікативно-прагматичного змісту, зокрема ілюкативної сили, адресантно-адресатних відношень, імплицитних смислів та стратегій мовленнєвого впливу. У роботі обґрунтовано доцільність застосування методів прагмалінгвістики в судово-експертній практиці для встановлення реального комунікативного наміру мовця, що має ключове значення для юридичної кваліфікації висловлювань.

Особливу увагу приділено аналізу прямих і непрямих мовленнєвих актів, механізмам формування імплікатур і пресупозицій, а також співвідношенню експліцитної та імплицитної інформації в юридично значущих текстах. На широкому ілюстративному матеріалі продемонстровано, що формально семантично нейтральні висловлення можуть реалізовувати директивну, спонукальну чи маніпулятивну функцію, імплікуючи протиправний зміст. Показано, що врахування принципу кооперації та максим Г. П. Грайса дає змогу реконструювати приховані смисли, які є визначальними для експертного висновку, особливо у справах про погрози, заклики до протиправних дій, пропаганду, виправдовування збройної агресії в умовах російсько-української війни.

У статті також розмежовано випадки, коли імплицитний характер висловлювання унеможливорює його кваліфікацію як прямого заклику до геноциду чи іншого тяжкого злочину, та ситуації, у яких експліцитні мовні засоби однозначно реалізують злочинний намір. Особливо наголошено на проблематиці аналізу мультимодальних текстів і межах компетенції судового лінгвіста в роботі з візуальними компонентами. Зроблено висновок, що системне впровадження прагмалінгвістичних методик у судово-лінгвістичні дослідження сприятиме підвищенню їхньої наукової обґрунтованості, точності та практичної цінності для правозастосовної діяльності.

Ключові слова: лінгвокриміналістики, судово-лінгвістична експертиза, прагмалінгвістика, комунікативна лінгвістики, імплицитна інформація, експліцитна інформація, імплікатура.

The article examines the theoretical and applied foundations of employing pragmalinguistic methods in forensic linguistic semantic-textual examinations, the relevance of which has significantly increased under conditions of hybrid warfare and the intensification of verbal offenses against the state of Ukraine. It is emphasized that contemporary forensic linguistics requires not only the description of linguistic means used in unlawful utterances but also a systematic analysis of their communicative-pragmatic content, including illocutionary force, speaker–addressee relations, implicit meanings, and strategies of verbal influence. The study substantiates the expediency of applying pragmalinguistic methods in forensic expert practice in order to determine the speaker's actual communicative intent, which is of crucial importance for the legal qualification of utterances.

Special attention is paid to the analysis of direct and indirect speech acts, the mechanisms of implicature and presupposition formation, and the correlation between explicit and implicit information in legally relevant texts. Using extensive illustrative material, the article demonstrates that utterances that are formally and semantically neutral may perform directive, persuasive, or manipulative functions by implicating unlawful content. It is shown that taking into account the Cooperative Principle and H. P. Grice's conversational maxims makes it possible to reconstruct hidden meanings that are decisive for expert conclusions, particularly in cases involving threats, calls for unlawful actions, propaganda, and the justification of armed aggression in the context of the Russian-Ukrainian war.

The article also differentiates between cases in which the implicit nature of an utterance precludes its qualification as a direct call for genocide or another grave crime and situations in which explicit linguistic means unambiguously realize criminal intent. Particular emphasis is placed on the challenges of analyzing multimodal texts and on the limits of a forensic linguist's competence when dealing with visual components. It is concluded that the systematic integration of pragmaling-

guistic methodologies into forensic linguistic research will contribute to enhancing its scientific validity, analytical accuracy, and practical value for law enforcement and judicial practice.

Key words: forensic linguistics, forensic linguistic examination, pragmalinguistics, communicative linguistics, implicit information, explicit information, implicature.

Постановка проблеми. Упродовж останнього десятиліття в Україні активно розвивається й набуває дедалі більшої популярності лінгвістична криміналістика. Поштовхом до цього стали зміни в нормативному регулюванні організації та проведення судових експертиз 2015 року, коли в переліку криміналістичних досліджень з'явилася лінгвістична експертиза мовлення, в межах якої окреслено семантико-текстуальну експертизу писемного та усного мовлення, об'єктом якої «може бути як текст (промова), так і його (її) фрагменти, окремі висловлювання, слова, написи, текстові відтворення усного мовлення тощо» [17]. Запит на дослідження такого типу залежить від юридичної кваліфікації правопорушень, що вчиняють через мовленнєві дії. В умовах російської агресії, потужним складником якої є інформаційна війна, значно збільшилася кількість вербальних правопорушень проти держави Україна та її громадян, розслідування яких проводять, залучаючи мовознавців-експертів, що зумовлює потребу в напрацьованні методології судово-лінгвістичних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на актуальність судово-лінгвістичних досліджень в умовах гібридної агресії рф проти України, науковці активно формують теоретичні засади проведення різних видів лінгвістичних експертиз, апробовують прийоми лінгвістичного аналізу, накопичують і вдосконалюють методики дослідження мовленнєвих правопорушень, а університети відкривають магістерські та бакалаврські програми для підготовки лінгвістів-експертів. Українські дослідники переважно застосовують два підходи в дослідженні лінгвістичних засад судових експертиз: 1) описують мовні та комунікативні особливості вербальних правопорушень різних типів (погроз, закликів, виправдовування протиправних діянь тощо); 2) зосереджують увагу на методах і прийомах, які застосовують під час судово-лінгвістичних досліджень. У такий спосіб в Україні формується теоретична база лінгвокриміналістики, заснована на практиці експертної діяльності. Вагомими в цій галузі є розробки Б. Ажнюка, Л. Ажнюк, Н. Кондратенко, В. Радецької, Д. Сизонова, Л. Шевченко, С. Шутенко та ін.

В українській науковій лінгвокриміналістиці описано більшість методів мовознавчого аналізу, актуальних для проведення судових експертиз.

Так, Н. Кондратенко слушно зауважує, що аналіз текстів політичної тематики, які зазвичай мають пропагандистський антиукраїнський характер, варто здійснювати «на лексичному, граматичному і загальнотекстовому рівні» [11, с. 117]. Дослідниця зазначає, що «тривалий час у лінгвістичних експертизах домінувало автороззнавство та автороззнавчі лінгвоекспертні дослідження, але двадцять років тому поступово набули особливого значення семантико-текстуальні експертизи. З початком російсько-української війни з 2014 року семантико-текстуальні експертизи становлять основну частину досліджень і потребують розроблення методологічних підходів і відповідних методик аналізу» [12, с. 29]. Н. Кондратенко досить точно описує методологічні алгоритми низки лінгвістичних досліджень, як-от: заперечення і виправдовування збройної агресії рф проти України; глорифікація агресорів та окупантів; розмежування фактичних тверджень та оцінних суджень; пропаганда в умовах російсько-української війни, дослідження мультимодальних текстів [12].

Науково-методичні засади судово-лінгвістичної експертизи писемного мовлення представлено в «Науково-методичних основах судово-лінгвістичної експертизи писемного мовлення», підготовленій авторським колективом Національної академії внутрішніх справ, Запорізького НДЕКЦ МВС України та Національного університету «Києво-Могилянська академія» [16].

Значний внесок у становлення української лінгвокриміналістики зробила Л. Ажнюк: сформулювала поняття мовленнєвого правопорушення [1, с. 43], дослідила й описала низку методів і прийомів лінгвістичного аналізу з погляду їх застосування в судово-експертній практиці. Зокрема дослідниця обґрунтувала застосування прийомів лінгвопрагматики під час виконання судових експертиз, об'єктом яких стали заклик, пропаганда, розпалювання ворожнечі тощо [1; 2; 3], зауваживши, що «аналізуючи мовленнєву дію, учинення якої може бути пов'язане з юридичними наслідками, лінгвістична експертиза має виконати два головні завдання: по перше, встановити прагматичний зміст учиненої мовленнєвої дії і, по-друге, здійснити прагмасемантичне співвіднесення цієї дії з юридичним приписом, зафіксованим у законі. Саме на лінгвістичну експертизу покладається завдання встановити, чи перейдено

тією чи іншою мовленнєвою дією хистку межу дозволеного» [1, с. 43].

Постановка завдання. Попри ґрунтовний аналіз і Л. Ажнюк, й іншими фахівцями з лінгвокриміналістики методології застосування прийомів комунікативно-прагматичного аналізу в дослідженні мовленнєвих правопорушень, низка аспектів їх використання досі залишаються неописаними в науковій літературі, а отже, потребують уваги і теоретиків, і практиків судової експертології. З огляду на це метою наукової розвідки є окреслення перспектив теоретичного обґрунтування й опису практичного застосування прийомів прагмалінгвістики в судово-лінгвістичних дослідженнях. Ефективність таких методик уже доведена під час проведення криміналістичних лінгвістичних семантико-текстуальних експертиз у судових справах про вимагання неправомірної вигоди [6; 15]. Проте такі методики досі не описано системно, з урахуванням напрацювань комунікативної лінгвістики та лінгвістичної прагматики, зокрема в аспекті використання прямих і непрямих мовленнєвих актів у мовленні з метою експлікувати або ж приховати об'єктивний зміст висловлення, що в практиці лінгвокриміналістики уможливить встановлення фактів приниження чи критики, розрізнення реальної погрози та емоційного висловлювання тощо.

Виклад основного матеріалу. Методи прагмалінгвістики, які О. Леута слушно відносить до «компетенції комунікативної лінгвістики, бо вивчення механізмів мовленнєвого впливу й аналізу відношень між мовцями та використовуваними ними мовними знаками є обов'язковим компонентом дослідження “мови в дії”» [14, с. 100], доцільно застосовувати в судово-лінгвістичних експертизах, оскільки вони дозволяють установити не лише буквальне значення висловлювання, а і його реальний комунікативний зміст – намір мовця, контекст, приховані смисли, адресантно-адресатні відношення та можливі інтерпретації. У правовій оцінці висловлювань важливо визначити, що саме мав на увазі автор і як його слова могли бути сприйняті адресатом, особливо у справах про погрози, образи, вимагання, підбурювання чи поширення недостовірної інформації. Прагмалінгвістика забезпечує аналіз мовленнєвих актів, імплікатур, пресупозицій і мовленнєвих стратегій, що робить експертизу більш точною, об'єктивною та релевантною для юридичного висновку.

Актуальність застосування методів прагмалінгвістики в судово-лінгвістичних дослідженнях підтверджується акцентом на необхідності

встановлення прагматичних критеріїв у відповідях на низку запитань, передбачених Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [17], як-от: чи міститься в тексті, повідомленні, промові висловлювання, виражені у формі пропозиції, обіцянки, прийняття або спонукання до надання будь-якої вигоди; чи містяться в тексті, повідомленні, промові висловлювання, виражені у формі спонукання до вчинення певних дій; чи є ознаки підтекстового (або двоякого) тлумачення слів та висловлювань в усному мовленні досліджуваної особи тощо.

Для визначення специфіки реалізації прагмалінгвістичних методик у судових дослідженнях необхідно враховувати поняття мовленнєвого акту і його ілокутивної сили, структуру прагматичного компонента висловлювання, а також особливостями реалізації явних і прихованих смислів у ньому. За таким критерієм ми розрізняємо мовленнєві акти «за способом вираження – прямі (мовна семантика засобів відповідає ілокутивній силі: директив – спонукальне речення) і непрямі (ілокутивна сила мовних форм не постає складником семантики А. м.: непрямий директив може реалізовуватися питальним реченням: Не могли б ви мене пропустити?; розповідним: Я хочу почути відповідь)» [9, с. 13], тобто формальна семантико-синтаксична структура речення перестає бути маркером його значення й ілокутивної сили, висловлення не прямо виражає певний зміст, а імплікує його. Такі прийоми часто використовують у вербальних правопорушеннях або з метою завуалювати зміст висловлення, яке є протиправним, або для емоційного впливу на реципієнта. Наприклад, висловлення *«Существование Украины как государства несет угрозу миру в Европе»*¹ варто розглядати як непрямий мовленнєвий акт, що маючи формальну структуру асертива (висловлення, що має інформативний характер), виконує функцію директива (висловлення – заклику до дії). Таке висловлення, хоч і не є експліцитним закликом за формальними семантико-синтаксичними критеріями, проте імплікує зміст, що можна розглядати як протиправне діяння відповідно до ч. 2 ст. 109 Кримінального кодексу України: «публічні заклики до насиль-

¹ Тут і далі тексти, що стали об'єктом аналізу мовленнєвих правопорушень, пов'язаних з російсько-українською війною, залишаємо мовою оригіналу згідно з рекомендаціями Міністерства освіти і науки України, викладеними в листі № 1/19899-25 від 24 вересня 2025 року, відповідно до яких використання джерел, опублікованих в державі-агресорі є «виправданим з таких підстав – з метою наукових досліджень, зміст яких пов'язаний з вивченням держави-агресора та аналізом явищ, що в ній відбуваються, за умови, що такі джерела не містять антиукраїнської пропаганди, просування ідеології «руського міра», та за умови, що такі джерела містять вагомий науковий результати у відповідній галузі знань (науки)».

ницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади» [13].

Прикладом заклику до протиправних дій, а саме до залишення місць служби військовими, є таке висловлювання: *«Всім військовим ЗСУ одночасно, одноставно, невідкладно повертатись зі сходу додому, щоб об'єднавшись з громадянами Україна за місцем проживання відстоювати права людини та відновлювати економічний потенціал України»*. Зауважимо, що публічний заклик «до протиправних дій слід відмежовувати від підбурювання до вчинення конкретного злочину. При вчиненні публічних закликів поширювана інформація про вчинення протиправних дій є «розмитою», не конкретизованою та не адресується конкретному виконавцю (виконавцям) злочинів» [5]. Саме такою вона є в наведеному тексті. Висловлення побудоване як директивне з предикатом-присудком у формі інфінітива, що в такому формулюванні є непрямим мовленнєвим актом, який імплікує імперативну функцію – функцію заклику до дії: *всім військовим ЗСУ повертатись*. Другий предикативний компонент аналізованої синтаксичної конструкції вербалізує мету такого повернення (для чого?): *щоб ... відстоювати права людини та відновлювати економічний потенціал України*. Тобто висловлено заклик до військових залишити бойові позиції на фронті в умовах російської агресії та повернутися до протистояння владі (*відстоювати права людини*) та цивільного життя (*відновлювати економічний потенціал України*). Уточненням того, що потрібно залишати бойові позиції на фронті є обставина місця, що вказують на напрямок руху: *зі сходу додому*.

У висловлюваннях, які можна кваліфікувати як вербальні правопорушення, досить часто використовують імплікатури – «прихований смисл, що виявляє адресат із контексту спілкування; різновид імплікації, що корелює з логічною зв'язкою «якщо ... то»; прихована інформація умовисновку, що опосередковує перехід від одного висловлення до іншого за відсутності їхнього експліцитного зв'язку; імпліцитний смисл висловлення як результат прагматичної імплікації; значення адресанта, що відрізняється від значення вимовленого ним речення контекстуально смисловим «навантаженням». Імпліцитний характер такого смислу ставить перед адресатом завдання відслідкувати імплікатуру, тобто визначити, не що адресант сказав (*has said*), а що він мав на увазі (*has meant / implicated*). Розмовні імплікатури породжувані за недотримання адресантом Принципу

Кооперації (див.: Принцип Кооперації), його постулатів кількості (див.: Постулат Кількості), якості (див.: Постулат Якості), відношення (див.: Постулат Відношення) і способу (див.: Постулат Способу). Вони можуть поставати внаслідок навмисного порушення / «експлуатації» постулатів» [8, с. 360]. На відміну від пресупозиції (невербалізованої на відповідному етапі судових слухань інформації, яка стосується суті справи, що стала предметом судових слухань) і фонових знань (інформації, наявної у свідомості комунікантів, однак не пов'язаної безпосередньо з відповідною судовою справою), імплікатура стосується не дискурсу в цілому чи його структурно-тематичних блоків, а висловлень, розташованих поряд, визначає їх логіко-змістовий зв'язок [7]. Комунікативна імплікатура, на відміну від імпліцитних смислів інших типів, має логічну структуру, тобто її можна вивести. Для цього Г. П. Грайс пропонує застосувати низку критеріїв та схем. Так, під час виведення відповідної імплікатури слухач бере до уваги таку інформацію: «1) конвенційне значення слів, які використовуються, і знання всіх їхніх референтів; 2) принцип кооперації та постулати; 3) контекст висловлення – як лінгвістичний, так і будь-який інший; 4) інші фонові знання; 5) той факт (чи припущення), що вся інформація доступна для обох учасників комунікації, і що вони обидва знають або передбачають, що це так» [18]. Виведення імплікатури – складний когнітивний процес, який вимагає всебічного аналізу експліцитної та імпліцитної інформації, яка стосується суті обговорюваного питання. Результатом такого процесу, крім висновків, які реципієнт робить зі змісту почутого чи прочитаного тексту, стає ще й усвідомлення, що він сам дійшов певної думки, йому її не сформулювали прямо, а лише натякнули, а висновок він зробив нібито самостійно, виконавши певні когнітивні дії. Описаний принцип є базовим у пропаганді, яка, крім експліцитних неправдивих висловлювань, використовує й імплікатури, які наштавхують адресанта на потрібну адресантові думку, який реципієнт нібито формулює сам. Таку технологію активно використовує колишній радник Президента України О. Арестович. Наприклад, у інтерв'ю російській пропагандистці Ю. Латиніній він заявив: *«Победит первый, кто признает пытки. Победит тот, кто первым признает воровство, признает убийство детей, признает ошибки в политике, признает ошибки в планировании и проведении кампаний. Но из украинцев и из россиян это*

приходится клещами вытаскивать». У повідомленні немає прямого звинувачення українців у вбивстві дітей та інших злочинах, однак текст побудовано так, що стає зрозумілим, що саме це О. Арестович мав на увазі, він «підштовхує» адресата повідомлення до такого висновку. За першим критерієм Г. П. Грайса, адресатові цілком зрозуміле пряме значення лексем, утворених ними речень: ідеться про визнання сторонами конфлікту тортур, убивства дітей, стратегічних і тактичних помилок у веденні воєнних дій. За другим критерієм, адресати повідомлення, що мають проросійські погляди, чують інформацію, яка є для них зрозумілою, оскільки з 2014 року російська пропаганда послідовно демонізувала українців, зокрема й фейковою інформацією про вбивства дітей. Усі учасники комунікації (і адресант, і прямий адресат – Латиніна, і непрямі адресати – глядачі ютуб-каналу) добре розуміють контекст, обізнані в ситуації російсько-української війни. За таких умов російські та проросійські глядачі дійдуть висновку: українці не жертва російської агресії, а агресор, який чинить тортури, убиває дітей. Урахування не лише комунікативно-прагматичних, а й дискурсивних характеристик інтерв'ю робить такі висловлювання Арестовича досить переконливими, адже в уявленні росіян та проросійських українців і громадян інших країн він – колишній представник влади. Натомість українці й ті, хто мають проукраїнські погляди на російсько-українську війну, такого висновку про нібито агресивну поведінку українців не дійдуть, оскільки для них будуть порушені більшість критеріїв виведення імплікатури, зокрема: максима якості Г. П. Грайса, відповідно до якої повідомлення має бути істинним і обґрунтованим (більшість українців не довірятимуть О. Арестовичу); контекст і фонові знання українців відрізняються від тих, що ретранслює мовець тощо.

Експліцитний та імпліцитний характер інформації повідомлення в деяких ситуаціях визначає кваліфікацію вербального правопорушення. Так, відповідно до ст. 442 Кримінального кодексу України як заклик до геноциду розглядаються лише прямі, тобто експліцитні висловлювання, у змісті яких є прямий, неметафоризований заклик до: 1) позбавлення життя членів цієї групи; 2) заподіяння членам групи серйозної шкоди; 3) створення для групи життєвих умов, спрямованих на повне чи часткове її фізичне знищення; 4) впровадження заходів, спрямованих на запобігання дітонародженню в такій групі; 5) насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу [13].

Прикладом такого експліцитного заклику до геноциду українців є висловлювання російського пропагандиста Антона Кузнецова-Красовського про українських дітей: *«...А прям топить таких! Прям там, где плыне кача! Вот прям топить этих детей! Топить! Прямо в Тысьне! Это не ваш метод, поэтому вы интеллигентные люди, писатели-фантасты. А это наш метод! Сказал, что москали оккупировали, – и сразу прям бросаеш в реку с бурным течением»*. Аналіз лише однієї з ключових лексем тексту – *топить* – засвідчує вживання її в прямому значенні, де гіперсемою є значення «позбавляти життя». Це засвідчено низкою російських лексикографічних джерел: *«топить»³ несов. перех.* Заставлять идти ко дну, силой погружая в воду. // Губить, бросаая в воду, заставляя тонуть»²; *«топить»², топлію, топишь, несов. (к потопить² и к утопить¹).* 1. *кого-что.* Заставлять пойти ко дну, заставляя утонуть. *Т. камни в реке. Корабельный лес топят для сбереженья.* Даль. // Губить, уничтожать, заставляя идти ко дну, заставляя тонуть. *Т. неприятельские суда. Т. щенят»³.* Експліцитний характер заклику Красовського до вчинення вбивства українських дітей став підставою для його заочного засудження в Україні до п'яти років ув'язнення з конфіскацією майна.

Натомість не кваліфікують як заклики до геноциду висловлювання, що містять імпліцитні смисли, метафоричні, гіпотетичні, мультимодальні тексти. Наприклад, російська блогерка Аліса Орлова опублікувала в соцмережі фото, на якому вона зображена у футболці з написом *«РеЗня в Буче. Можем поВторить»* та малюнком процесу вбивання свині. Таке зображення варто розглядати як мультимодальне, що потребує пильної уваги експертів і врахування його багатшаровості: вербальної та візуальної площин. Як слушно зауважує Ю. Браїлко, «з огляду на помітне збільшення можливостей кодування тексту, який публічно поширюють із метою мультимодального впливу на свідомість аудиторії, перед судовим експертом-лінгвістом постає непросте завдання, оскільки встановлення смислового, експресивного навантаження мовленнєвого зразка в такому разі часто потребує зважання на візуальний та/або акустичний контекст, а отже, виходить за рамки компетенції відповідного фахівця» [4, с. 14].

² Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. – М.: Русский язык, 2000.

³ Толковый словарь русского языка / Под ред. Д. Н. Ушакова. – М.: Гос. ин-т «Сов. энцикл.» ОГИЗ; Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1935–1940. (4 т.)

Рис. 1. Фото російської блогерки Аліси Орлової із зображенням на одязі тексту, що містить ознаки вербального правопорушення

Зауважимо, що попри промовистий характер малюнка, який увиразнює мовну складову зображення, лінгвіст-експерт не може його описувати й кваліфікувати. Аналіз мовного матеріалу доз-

воляє констатувати імпліцитний характер нанесеного на одяг тексту та відсутність прямих закликів до геноциду, адже перша частина напису – «*PeZня в Буче*» – це номінативне речення, що корелює з прямим асертивним мовленнєвим актом, ілюктивною метою якого є інформування, констатація факту. Друга частина зображення – «*Можем поВторить*» – висловлення не реальної, а гіпотетичної модальності, яке не можна кваліфікувати як прямий заклик.

Висновки. Отже, будь-який юридично значимий текст – носій як експліцитної, так і імпліцитної інформації, причому інформаційні потоки в ньому залежать від низки комунікативно-прагматичних чинників. З огляду на це ґрунтовне дослідження особливостей співвідношення експліцитного й імпліцитного планів змісту та різних типів неявних смислів у текстах, які можна кваліфікувати як мовленнєві правопорушення, є запорукою високої якості судово-лінгвістичних досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ажнюк Л. Погроза як об'єкт лінгвістичної експертизи. *Мовознавство*. 2022. № 2. С. 43.
2. Ажнюк Л. Мова ворожнечі й політкоректність у сучасній суспільно-політичній комунікації. *Мовознавство*, 2024, № 2. С. 9–23.
3. Ажнюк Л. Лінгвістична параметризація мовного злочину: методологічні підходи. *Мова і суспільство*. 2017. Випуск 8. С. 33–46.
4. Браїлко Ю. Мультиmodalний текст як об'єкт судової експертизи в кримінальних провадженнях за фактами колабораційної діяльності. *Експертне забезпечення розслідування фактів колабораційної діяльності*. С. 14. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-258-9-2>
5. Горох О., Кульба Ю. Кримінальна відповідальність особи за публічні заклики до протиправних дій. *Право в умовах війни*. URL: https://law-in-war.org/pamyatka-kryminalna-vidpovidalnist-osoby-za-publichni-zaklyky-do-protypravnyh-dij/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.09.2025).
6. Доценко О.Л. Лінгвістичні експертизи в судових справах про неправомірну вигоду (досвід комунікативно-прагматичного дослідження). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. № 45, т. 1. – С. 132–137.
7. Доценко О. Комунікативні імплікатури в процесуальному законодавстві України. *Слово і речення: синтактика, семантика, прагматика*. Київ. 2013. С. 141–146.
8. Загнітко Анатолій. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. – Донецьк : ДонНУ, 2012. 402 с.
9. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. Х, 920 с.
10. Ковкіна Є. В., Свиридова Л. В., Дідушок Н. Я. Семантико-текстуальні дослідження закликів. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. / редкол.: О. М. Ключев, В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2020. Вип. 22. С. 280–292.
11. Кондратенко Н. В. Лінгвістична експертиза текстів політичної тематики: загальні принципи та прийоми. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2017. Вип. 12. С. 115–119.
12. Кондратенко Н. Лінгвістична семантико-текстуальна експертиза: основні напрями досліджень. *Applied Linguistics-3D: Language, IT, ELT: IV International Scientific and Practical Conference (May 26-27, 2025)*. – Zhytomyr: Zhytomyr Polytechnic State University, 2025. – 189 p., с. 29–33.
13. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 11.10.2025).
14. Леута О.І. Методи і методологія лінгвістичного аналізу : посібник для магістрів та аспірантів філологічних спеціальностей / О.І. Леута, О.П. Дубчак. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. – 140 с.
15. Литвин Т. Можливості судово-лінгвістичної експертизи на початку XXI ст. *Право України*. 2001. № 1. С. 110–113.
16. Науково-методичні основи судово-лінгвістичної експертизи писемного мовлення / [Юсупов В. В., Атаманчук В. М., Саковський А. А., Шутенко С. В., Доценко О. Л., Меркулова О. В.] : метод. рек. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. – 80 с.

17. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 11.10.2025).

18. Grice H.P. Logic and conversation. *Syntax and semantics*; [ed. by P. Cole and J.L. Morgan]. – N. Y. : Academic Press, 1975. Vol. 3. P. 41–58.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025